

Astronomiåret: en gräsrotssuccé

Utställningen Utblick – tillbakablick invigdes den 25 augusti i Stockholm med sång av Ensemble Yria ...

... för att sedan vandra vidare till bland annat Örebro.

Nu när Internationella astronomiåret 2009 går mot sitt slut kan man konstatera att aktiviteten sjudit på gräsrotsnivå i Sverige.

Fyra hundra år efter Galileo Galileis första blickar genom teleskop mot natthimlen har många nya ögon fått titta med kikare och teleskop. Störst blev troligen evenemanget 100 timmar astronomi i början av april då landets observatorier och amatörföreningar höll öppet under fyra övervägande klara nätter. Tusentals fick se månen, Saturnus och solen med kikare och teleskop. Likaså drog stjärnfesterna stor publik, framför allt i september vid Astronomidagarna på Ven, där över 170 deltagare från båda sidor av Öresund samlades, och det mindre Norrland Star Party i Kiruna, som blev årets – och möjligen även tidernas – nordligaste stjärnfest. Exakt hur många nya skådare det blev under är svårt att uppskatta.

– Det var 11 500 personer som vi vet har tittat genom teleskop under året, säger Thomas Marquart, som arbetat med att koordinera det svenska astronomiåret.

Oväntade korsbefruktningar

Svenska Astronomiska Sällskapet satsade stort under året både med ekonomiska bidrag och som arrangör. Enligt ordförande Gösta Gahm har årets 15 olika utställningar varit särskilt framgångsrika. Flera har vandrat runt bland olika orter, som Svenska Astronomiska Sällskapets Upptäck universum och Utblick – tillbakablick.

– De har haft stor publik. Det är inte lätt att uppskatta men det rör sig om minst hundra tusen, säger Gösta Gahm.

Enligt Thomas Marquart är det framför allt på gräsrotsnivå som astronomiåret blivit framgångsrikt.

– Det har funnits en hel massa frivilliga som engagerat sig. Vi har haft 600 evenemang med i vårt kalendarium.

Astronomiprofessorn Bengt Gustafsson, som varit drivande i att koordinera arbetet, är imponerad av bredden.

– Det har varit väldigt mycket aktörer och många från oväntade håll, och ett stort och oväntat engagemang från kulturfären och folkbildningen.

Charlotte Helin, eldsjäl och samordnare i Halland, är lyrisk över hur kontakterna mellan vetenskapen och andra områden blomstrat under astronomiåret.

– Det har varit explosivt! Det har uppstått så många spännande korsningar mellan humaniora och vetenskap, med konst och med musik.

Med konkurrens från Darwinåret, Märkesåret och Naturens år klarade sig astronomiåret mindre bra vad gäller uppmärksamhet i massmedia. Bengt Gustafsson är inte förvånad att det blev så.

– Det har inte varit så stort mediegenomslag, men å andra sidan siktade vi inte mot det, och vi har inte heller haft pengar till någon stor pr-verksamhet.

Maria Ehrenberg från Astronomiska Sällskapet Aquila i Kristianstad berättar också om ett astronomiår som gått i gräsrotternas tecken. I september köade till exempel 60 entusiaster för att titta på Jupiter från Hässleholms kulturhus.

– Vi bländades av Jupiter! Det kom folk som sa att de aldrig hade tittat genom ett teleskop förut.

Mot 2010

Enligt Magnus Näslund, som bland annat arbetat med gymnasiesatsningen Explore space, tror att astronomiåret inspirerat till nya tankar som kan utvecklas i framtiden.

– Folk har haft idéer och provat på projekt som de annars inte hade gjort.

Bengt Gustafsson pekar ut ett flertal nya initiativ som syftar på att få in mer astronomi i skolan, med målet att ta vara på intresset för astronomi bland barn och göra det till en ingång till naturvetenskap och teknik.

– Det är en stor utmaning och man måste jobba på lång sikt. Men under astronomiåret har vi kommit igång.

I Halland smids i alla fall planer på att fortsätta. – Vi ska fortsätta med våra vetenskapskaféer, både i skolorna och för allmänheten, säger Charlotte Helin.

Maria Ehrenberg med kolleger har nyligen startat

stjärnskådarekvällar varje månad i norra Skånes mindre orter där himlen ännu är mörk. De tänker fortsätta in i det mindre astronomiska året 2010.

– Vi kör till våren också. Kanske vi håller på att bygga något som funkar framöver också.

Hur var ditt astronomiår?

Hur minns du astronomiåret 2009? Hör gärna av dig till *Populär Astronomi* och berätta vad du varit med om!

www.astronomi2009.se

EU blir ny rymdsupermakt

Europeiska unionens nya grundlag, Lissabonfördraget, trädde i kraft den 1 december 2009 och innebär många nyheter. Bland de mindre kända är att EU nu blir en viktig aktör inom rymden.

Tidigare har EU varit inblandad i att beställa och styra satellitnavigationssystemet Galileo, som i praktiken blir en förbättring av dagens GPS, som ägs av USA:s försvarsdepartement. Miljö- och säkerhetssystemet GMES är det andra jätteprojektet som EU är direkt inblandad i.

Hur påverkar det nya landskapet europeiska rymdorganet ESA? Tidigare har ESA fått order direkt från medlemsländernas regeringar. Nu kliver EU in med en annan uppsättning medlemsländer och en annan beslutsstruktur. Ännu är det oklart hur förhållandet mellan de två organisationerna kommer att se ut.

– På ESA måste man klara av att flytta in sig i en ny tillvaro, sa Olle Norberg, generaldirektör för Rymdstyrelsen, på branschmötet Rymdforum 09 i Stockholm i november.

EU:s rymdverksamhet ska inte begränsa sig till satelliter, miljö och övervakning. Rymdutforskning är ett nytt prioriterat område. På ett EU-ordnat möte i Prag i oktober diskuterades långsiktiga planer som sträcker sig längre än ESA:s nuvarande tidshorizont, programmet Cosmic Vision som sträcker sig fram till 2020 och som bäst landaren ExoMars (PA 2008/4). Det rör sig om en obemannad resa till Mars för att hämta hem prover.

– I ett senare skede vill man hämta prov från Mars, och i nästa skede efter det vill man ha en bemannad resa till Mars, säger Olle Norberg – den senare i samarbete med världens övriga rymdmakter.

Att EU överhuvudtaget dragit igång ett rymdutforskningsprogram tyder på andra anspråk än det kommersiella

Nya rymdmaktare? Tjeckiens utbildningsminister Miroslava Kopiková och (på videolänk från rymden) Frank de Winne, första europeiska befälhavare på rymdstationen ISS.

FOTO: EUROPEISKA KOMMISSIONEN

och nyttoinriktade med till exempel Galileo och GMES.

En nyckelfråga är vilka som får beslutande positioner nu när rymden intar EU. Som Göran Bäck (FOI) uttryckte det på Rymdforum:

– Vi vet inte vad Lissabonfördraget innebär. Det blir något annat än det vi har nu, men det beror väldigt mycket på vilka personer som hamnar på de nya jobben.

Enligt Christer Andersson, rymdpolicyexpert vid FOI, blir Europeiska kommissionen policyorgan och kommer att ta över rymdfrågorna allt mer.

– ESA blir mera av teknisk expert och driver frågor, säger han.

Christer Andersson förklarar att är det säkerhets- och industriskäl som ligger bakom att rymden lyfts upp på det här sättet i Lissabonfördraget, trots att man redan haft policyområden för teknikutveckling, klimat och forskning.

Rymdstyrelsen har länge känt till ändringen och förberett sig för fördragets införande. Men det är ändå oklart hur Sveriges rymdverksamhet kommer att anpassa sig.

– Förhoppningsvis blir det till gagn för svensk rymdverksamhet, säger Christer Andersson.

<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/space/>